

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Затверджено
Вченою радою
Запорізького національного університету
протокол № 2 від 22.02.2022р.
Голова Вченої ради, ректор
М. О. Фролов

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ФІЛОСОФСЬКОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ
РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
ступеня доктора філософії

Укладач:

Ель Гуессаб Карім, доцент кафедри соціальної філософії та управління, кандидат
філософських наук, доцент

Погоджено:

Проректор з наукової роботи

Проректор з науково-педагогічної роботи

Зав. відділу аспірантури і докторантури

Г. М. Васильчук

Ю. О. Каганов

О. П. Єфіменкова

Запоріжжя 2022

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
		Денна, вечірня, заочна форми навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань <u>03 Гуманітарні науки</u> (шифр і назва)	вибіркова
		Цикл професійної підготовки
Змістових модулів – 8	Спеціальність 033 Філософія (код і найменування)	Рік підготовки:
Загальна кількість годин – 120		2-й
		Лекції 16 год.
		Практичні 16 год.
Освітньо-наукова програма <u>Філософія</u> (назва програми)		Самостійна робота
Рівень вищої освіти: третій (доктор філософії)		88 год.
		Вид підсумкового контролю: залік

На 3 кредити – 24 ауд. год; на 4 кредити – 32 ауд. год., на 6 кредитів – 48 ауд. год.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання навчальної дисципліни «Теорія і практика філософської аргументації» є ознайомлення здобувачів третього рівня вищої освіти з головними концепціями, проблемами та поняттями теорії аргументації, різними стратегіями та правилами аргументації, типовими помилками в цій діяльності, а також розвиток навичок критичної оцінки аргументації наукової роботи.

Завдання вивчення дисципліни «Теорія і практика філософської аргументації» є ознайомлення:

- з основними поняттями теорії аргументації,
- з основними проблемами теорії аргументації,
- з основними видами аргументації,
- вивчення структури теорії аргументації,
- навчання основним стратегіям аргументації,
- засвоєння основних вимог до аргументації, навчання уникнення основних помилок аргументації.

Згідно з вимогами освітньо-наукової програми аспіранти повинні досягти таких програмних **компетентностей і програмних результатів навчання:**

Для набору 2021 року

Програмні компетентності	
ЗК 1	Здатність до аналітичного мислення та синтезу нових комплексних ідей.
ЗК 2	Здатність вчитися, оволодівати сучасними знаннями, застосовувати їх у

	практичних ситуаціях
ЗК 4	Здатність до критичного мислення.
ЗК 13	Здатність до міжособистісної взаємодії та комунікації; володіння технікою публічних виступів, риторики та аргументації.
СК 3	Здатність до конструктивного діалогу у різних середовищах, виявляти толерантність, виражати та розуміти різні точки зору.
СК 9	Здатність до критичного аналізу сучасного суспільства.
Програмні результати навчання	
ПРН 1	Демонструвати системний науковий світогляд та загальний культурний кругозір; володіти техніками і технологіями критичного мислення
ПРН 6	Використовувати методи і способи ефективної комунікації та міжособистісної взаємодії в академічному середовищі
ПРН 7	Оволодівати сучасними знаннями та застосовувати їх у практичній діяльності; здійснювати абстрактний аналіз, оцінку і синтез нових та комплексних ідей; демонструвати відданість їх розвитку у передових контекстах професійної та наукової діяльності
ПРН 13	Вільно спілкуватися з питань, що стосуються сфери наукових та експертних знань, з колегами, широкою науковою спільнотою (у тому числі міжнародною), суспільством у цілому; демонструвати навички публічних виступів, аргументації та риторики
ПРН 16	Виявляти та вирішувати проблеми, самостійно приймати обґрунтовані рішення, забезпечувати їх виконання; здійснювати планування та управління своїм часом; демонструвати ініціативність, лідерство та автономність у професійній та науковій діяльності

Для набору 2022 року

Програмні компетентності	
ЗК 1	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу
ЗК 4	Здатність до критичного мислення.
ЗК 11	Здатність до міжособистісної взаємодії та комунікації; володіння технікою публічних виступів, риторики та аргументації
СК9.	Здатність до критичного аналізу сучасного суспільства.
Програмні результати навчання	
ПРН1	Мати передові концептуальні та методологічні знання з філософії та на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні останніх світових досягнень з філософії, отримання нових знань та здійснення інновацій
ПРН4	Формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема, результати теоретичного аналізу, прикладних досліджень, наявні літературні дані; аналізувати досліджувану проблему з урахуванням широкого інтелектуального та соціокультурного контекстів
ПРН7	Критично аналізувати та узагальнювати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті всього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної наукової проблеми, визначати перспективи подальших наукових розвідок
ПРН 12	Здійснювати критичний аналіз сучасного суспільства, філософську рефлексію проблем глобалізації і відповідальності, культурної багатоманітності та самобутності, рівності та свободи

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Зasadничі аспекти теорії і практики філософської аргументації

Предмет та історія еристики

Суперечка як предмет еристики. Учасники суперечки. Позитивні та негативні точки зору. Типи суперечок. Стадії суперечки. З історії еристики. Сучасний стан розвитку мистецтва суперечки. Конференції, симпозиуми, наукові співтовариства, періодичні видання.

Аналіз аргументації

Поняття про аргументацію. Складники аргументації. Контекст аргументації. Алгоритм аналізу аргументації.

Форма аргументації

Поняття про форму аргументації. Поняття про дедуктивне міркування. Дедуктивна аргументація. Форми дедуктивних міркувань. Приклади дедуктивної аргументації. Поняття про правдоподібне міркування. Правдоподібна аргументація. Форми індуктивних міркувань. Правила побудови індуктивної аргументації. Форми міркувань за аналогією. Правила побудови аргументації за аналогією. Приклади правдоподібної аргументації. Алгоритм визначення форми аргументації.

Структура аргументації

Поняття про структуру аргументації. Підрядна аргументація. Сурядна аргументація. Множинна аргументація. Рівні складності структури аргументації. Алгоритм визначення структури аргументації.

Змістовий модуль 2. Форми та закони мислення в аргументативному дискурсі.

Поняття як форма думки.

Характеристика предмета думки в понятті. Мовні, засоби виразу поняття. Зміст поняття. Типологія ознак предмета. Обсяг поняття. Закон оберненого відношення між змістом і обсягом поняття. Види понять. Логічні відношення між поняттями.

Визначення логічної операції над поняттями.

Обмеження і узагальнення понять. Поділ поняття. Структура операцій поділу поняття та види поділу. Правила поділу.

Судження як форма мислення.

Судження, речення і висловлювання. Структура простого судження. Види простих суджень та розподіл термінів у судженнях. Модальні судження.

Закони мислення.

Зв'язок законів мислення, законів природи і суспільства. Основні риси правильного мислення: визначеність, послідовність, несуперечливість та доказовість. Основні закони мислення. Закон тотожності та його об'єктивна основа. Закон суперечності (несуперечності). Типи суперечностей. Закон виключеного третього. Закон достатньої підстави. Функції основних законів мислення та їх значення в аргументації.

Змістовий модуль 3. Види аргументації

Аргументація доказова та недоказова

Доказова аргументація (доведення) як встановлення істинності тези з використанням логічних засобів за допомогою аргументів, істинність яких вже заздалегідь визначена. Форма

доказової аргументації - дедуктивне міркування. Недоказова аргументація, основні види.

Пряма та непряма аргументація. Пряма аргументація як міркування від аргументів до тези.

Види критики

Критика як обґрунтування безпідставності процесу аргументації, який відбувся раніше. Спростування як окремий вид критики. Структура критики: теза та аргументи. Форми (схеми) критика: дедуктивні або недедуктивні міркування. Види критики: критика тези, критика аргументів і критика форми (схеми). Критика тези як обґрунтування безпідставності (хибності або малого ступеня правдоподібності) тези, яку висуває пропонент. Пряма і непряма критика тези. Пряма критика тези «зведення до абсурду».

Непряма критика як обґрунтування антитези.

Критика аргументів як обґрунтування безпідставності (хибності або малого ступеня правдоподібності) аргументів, які застосовує пропонент для обґрунтування тези. Критика форми (схеми) як обґрунтування безпідставності форми аргументації, яку застосовує пропонент.

Правила і помилки в аргументації та критиці

Правила і помилки щодо тези. Чіткість, ясність, однозначність як головна умова ефективності аргументації і критики. Незмінність протягом усієї аргументації або критики. Помилка (*ignoratio elenchi*): «втрата тези» і «підміна тези». Правила і помилки щодо аргументів. Чіткість і ясність аргументів. Обґрунтованість (повністю або частково). Помилка «необґрунтований аргумент» («хибний аргумент» і «випередження основи»). Незалежність від тези. Помилка «коло в обґрунтуванні». Достатність для обґрунтування тези. Помилка «надмірне обґрунтування». Відповідність аргументів тезі. Помилка «безпідставні аргументи». Правила і помилки щодо форми: відношення між аргументами та тезою повинно бути принаймні відношенням підтвердження (відношенням логічного слідування). Помилка «не підтверджує» («не впливає»).

Змістовий модуль 4. Критичне мислення

Поняття критичного мислення

Проблема визначення поняття «критичне мислення». Два підходи до визначення, формування і розвитку критичного мислення. Сутність критичного мислення як логічної саморефлексії. Критичне мислення як здатність свідомо та самостійно міркувати над отриманою інформацією, як вміння формулювати власні думки, приймати власні рішення та вміння переконливо їх обґрунтувати. Основне призначення та головний результат критичного мислення.

Особливості критичного мислення

Основні риси критичного мислення за Д Клустером: самостійність, постановка проблеми,

прийняття рішення, чітка аргументованість, соціальність. Критичні запитання як необхідний етап отримання максимуму інформації, оцінки її істинності, об'єктивності та формулювання власного висновку. Складові критичного мислення. Аналітичне мислення – характерні ознаки. Інтуїтивне мислення – критерії, що відрізняють інтуїтивний умовивід від випадкового судження. Змістовний блок критичного мислення: загальнометодологічні принципи і загальні стратегії.

Методи критичного мислення

Алгоритм критичного мислення, основні фази: аналіз, розуміння, оцінка, критика. Характеристика основних прийомів критичного мислення. Основні стратегії мислення. Один із основних методів критичного мислення - метод «Сократівське опитування». Групи сократівських запитань. Особливості практичного використання сократівського опитування. Відповіді на сократівські запитання як різностороння, повна, об'єктивна інформація щодо теми. Прийом INSERT як метод ефективного аналізу інформації при читанні.

Методи критичної обробки інформації. Основні техніки критичного мислення.

Критичне навчання

Критичне мислення як педагогічна технологія. Фази побудови навчання і розвитку критичного мислення: фаза актуалізації, фаза побудови знань, фаза консолідації. Основні методи розвитку критичного мислення. Умови (вміння) розвитку критичного мислення: планування, гнучкість мислення, наполегливість, готовність до помилок, готовність до компромісів. Основні етапи уроку критичного мислення: розминка, обґрунтування навчання, актуалізація, усвідомлення змісту, рефлексія.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви тематичних розділів і тем	Кількість годин			
	усьог о	у тому числі		
		л.	практ	сам. роб.
1	2	3	4	5
Змістовий модуль 1. Зasadничі аспекти теорії і практики філософської аргументації				
Тема 1. Предмет і історія евристики	15	2	2	11
Разом за змістовим модулем 1	15	2	2	11
Змістовий модуль 2. Форми та закони мислення в аргументативному дискурсі. Поняття як форма думки				
Тема 2. Поняття як форма думки	7	2	2	3
Тема 3. Визначення логічної операції над поняттями	8	2	2	4
Разом за змістовим модулем 2	15	4	4	7
Змістовий модуль 3. Види аргументації				
Тема 4. Аргументація доказова та недоказова	7	1	1	5
Тема 5. Непряма критика як обґрунтування антитези	8	1	1	6
Разом за змістовим модулем 3	15	2	2	11
Змістовий модуль 4. Критичне мислення				
Тема 6. Поняття критичного мислення	7	2	2	3
Тема 7. Особливості критичного мислення	8	2	2	4
Разом за змістовим модулем 4	15	4	4	7
Змістовий модуль 5. Підсумкове тестування				
Разом за змістовим модулем 5				10
Змістовий модуль 6. Підготовка доповіді на наукову конференцію				
Разом за змістовим модулем 6				20
Усього годин	120	16	16	88

5. ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

№ теми	Назва теми	Кіл-ть годин
Змістовий модуль 1. Зasadничі аспекти теорії і практики філософської		

аргументації		
1	Тема 1. Предмет і історія евристики.	2
	Разом за змістовим модулем 1	2
Змістовий модуль 2. Форми та закони мислення в аргументативному дискурсі. Поняття як форма думки		
2	Тема 2. Аргументація доказова та недоказова	2
3.	Тема 3. Непряма критика як обґрунтування антитези	2
	Разом за змістовим модулем 2	4
Змістовий модуль 3. Види аргументації		
4.	Тема 4. Аргументація доказова та недоказова	1
5.	Тема 5. Непряма критика як обґрунтування антитези	1
	Разом за змістовим модулем 3	2
Змістовий модуль 4. Критичне мислення		
6.	Тема 6. Поняття критичного мислення	2
7.	Тема 7. Особливості критичного мислення	2
	Разом за змістовим модулем 4	4
Усього годин		16

6. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ теми	Назва теми	Кіл-ть годин
Змістовий модуль 1. Зasadничі аспекти теорії і практики філософської аргументації		
1	Тема 1. Предмет і історія евристики.	2
	Разом за змістовим модулем 1	2
Змістовий модуль 2. Форми та закони мислення в аргументативному дискурсі. Поняття як форма думки		
2	Тема 2. Аргументація доказова та недоказова	2
3.	Тема 3. Непряма критика як обґрунтування антитези	2
	Разом за змістовим модулем 2	4
Змістовий модуль 3. Види аргументації		
4.	Тема 4. Аргументація доказова та недоказова	1
5.	Тема 5. Непряма критика як обґрунтування антитези	1
	Разом за змістовим модулем 3	2
Змістовий модуль 4. Критичне мислення		
6.	Тема 6. Поняття критичного мислення	2
7.	Тема 7. Особливості критичного мислення	2
	Разом за змістовим модулем 4	4
Усього годин		16

7. САМОСТІЙНА РОБОТА

№ теми	Назва теми	Кіл-ть годин
Змістовий модуль 1. Зasadничі аспекти теорії і практики філософської		

аргументації		
1	Предмет і історія евристики	3
1	Аналіз аргументації	4
1	Форма аргументації	4
	Разом за змістовим модулем 1	11
Змістовий модуль 2. Форми та закони мислення в аргументативному дискурсі.		
2	Поняття як форма думки.	1
2	Визначення логічної операції над поняттями	1
3	Судження як форма мислення	1
3	Закони мислення	2
3	Функції основних законів мислення та їх значення в аргументації.	2
	Разом за змістовим модулем 2	7
Змістовий модуль 3. Види аргументації		
4	Аргументація доказова та недоказова	2
4	Види критики	3
5	Непряма критика як обґрунтування антитези	3
5	Правила і помилки в аргументації та критиці	3
	Разом за змістовим модулем 3	11
Змістовий модуль 4. Критичне мислення		
6	Поняття критичного мислення	3
7	Особливості критичного мислення	2
7	Методи критичного мислення	2
	Разом за змістовим модулем 4	7
	Змістовий модуль 5. Підсумкове тестування	10
	Разом за змістовим модулем 5	10
	Змістовий модуль 6. Підготовка доповіді на наукову конференцію	20
	Разом за змістовим модулем 6	20
Усього годин		88

8. ВИДИ КОНТРОЛЮ І СИСТЕМА НАКОПИЧЕННЯ БАЛІВ

№ змістового модуля	Вид контролю	Кіл-ть балів
ПОТОЧНИЙ		
1	<i>Доповідь:</i> З'ясувати форму аргументації, тобто встановити за формою якого - дедуктивного чи правдоподібного - міркування вона побудована. (max 5 балів)	5
	<i>Самостійна робота 1.</i> Охарактеризувати теорію аргументації як науку, яка поєднує дослідження, аргументацію і переконання. (max 5 балів)	5

2	<i>Дискусія:</i> Охарактеризуйте особливості аргументативного дискурсу (<i>max 5 балів</i>)	5
	<i>Доповідь:</i> Підготувати 5 тестових питань на тему «Предмет та завдання теорії аргументації». <i>(max 5 балів)</i>	5
3	<i>Есе:</i> Аргумент до авторитету, аргумент до сили, до жалю, до незнання та ін. (<i>max 5 балів</i>)	5
	<i>Дискусія:</i> Логічні помилки по відношенню до аргументів: аргументи і виверти ad hominem. (<i>max 5 балів</i>)	5
4	<i>Доповідь:</i> Підготувати практичні рекомендації по боротьбі з корупцією в суспільстві. (<i>max 5 балів</i>)	5
5	<i>Самостійна робота:</i> Способи морального тиску на опонентів і слухачів. (<i>max 10 балів</i>)	10
6	<i>Дискусія:</i> Особливості створення наукового тексту. (<i>max 5 балів</i>)	5
7	<i>Доповідь:</i> Особливості написання дисертаційних робіт в плані аргументації.	5
	<i>Доповідь:</i> Використання засобів оцінки і правил аргументативного дискурсу при написанні тексту (<i>max 5 балів</i>)	5
	<i>Загалом за поточним контролем</i>	60
ПІДСУМКОВИЙ		
	Залік, у т.ч.	40
	<i>Тестування у системі Moodle</i>	10
	<i>Підготовка тексту доповіді на наукову конференцію із застосуванням інструментарію відповідного методу</i>	30
	Разом:	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

<i>За шкалою ECTS</i>	<i>За шкалою університету</i>	<i>За національною шкалою</i>
A	90 – 100 (відмінно)	(відмінно)
B	85 – 89 (дуже добре)	4 (добре)
C	75 – 84 (добре)	
D	70 – 74 (задовільно)	3 (задовільно)
E	60 – 69 (достатньо)	
FX	35 – 59 (незадовільно – з можливістю повторного складання)	2 (незадовільно)
F	1 – 34 (незадовільно – з обов'язковим повторним курсом)	

9. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

Основна:

1. Вандишев В.М. Логіка. Основні поняття і принципи. Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. рек. МОНМСУ. Київ. Кондор. 2018. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi59/0043757.pdf>
2. Вандишев В.М. Логіка. Основні поняття і принципи. Навч. посіб. Київ. Кондор, 2016. URL : <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi59/0043757.pdf>
3. Волков О.Г. Логіка. метод. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл. Мелітополь. Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2014. 120 с.
4. Карамішева Н.В. Логіка. Теоретична і прикладна. Навч. посіб. 2011. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Goncharenko/0031492.doc>
5. Коляда В.І. Логіка. Конспект лекцій для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра всіх спеціальностей. Запоріжжя. ЗНУ, 2017 URL : <http://ebooks.znu.edu.ua/files/metodychky/2017/03/0040016.PDF>

Додаткова:

1. Гончарова В.О. Вплив кліпового мислення людини на формування економіки знань в Україні. Інституційний розвиток соціально-економічних систем : національна економіка у глобальному середовищі : Збірник наукових праць за матеріалами VII Міжн. наук.-практ. конференції. Полтава: ПУЕТ, 2015. С. 63-65.
2. Левітін Д. Структуроване мислення. Ясний розум в інформаційному хаосі / пер. Роман Шиян. К. : Наш формат, 2020. 456 с.
3. Chatfield T. Critical Thinking: Your Guide to Effective Argument, Successful Analysis and Independent Study. SAGE Publications Ltd, 2017. 314 p.;
4. Dialogue, Argumentation and Education. History, Theory and Practice. Baruch B. Schwarz, Hebrew University of Jerusalem. Hardback 2016. 316 p.
5. Lipman M. Thinking in Education. Cambridge University Press, 2003. 304 p.;
6. The Theory and Practice of Argumentation and Debate. Viktor Alvin Ketcham. BiblioLife 2008. p. 388.
7. Rhetorical Argumentation. Principles of Theory and Practice. Christopher W. Tindale. SAGE Publications, Inc 2004. 224 p.
8. Introduction to the Special Issue on Speech Acts and Argumentation. LILIAN BERMEJO-LUQUE. URL : https://informallogic.ca/index.php/informal_logic/article/view/6873
9. Гончарова В.О. Про формування економіки знань із врахуванням сучасних способів мислення людини. Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури : європейський вектор - нові виклики та можливості : Тези доповідей III Міжнар. наук.-практ. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2015. С. 90-91.
10. Крюкова Е. А. Законы формальной логики и язык законодательных актов. *Правовая политика и правовая жизнь*. 2011. №4. С.161 – 163.
11. Мошенський О.С. Логічне вчення Аристотеля. Матеріали XXIV Харківських міжнародних Сковородинівських читань. Харків, 2016. С. 76-81.
12. Ткаченко А.А. Основи науки логіки : Навч. посібник. Запоріжжя : Дике поле, 2009. 378 с.
13. Тофтул М.Г. Логіка : підручник. 2-ге виправл., доп. Київ : Академія, 2006. 400 с.

Інформаційні ресурси

1. Український логічний портал. URL: <http://logic.net.ua/>
2. Ariely D. Are we control of our own decisions? // https://www.ted.com/talks/dan_ariely_are_we_in_control_of_our_own_decisions
3. Wireless Philosophy. URL: <https://wi-phi.com/>
4. Britannica. URL: <https://www.britannica.com/>
5. Stanford Encyclopedia of Philosophy. URL: <http://plato.stanford.edu>
6. The Internet Encyclopedia of Philosophy (IEP). URL: <http://www.iep.utm>